

Prof.dr Duško Vejnović, redovni profesor Univerziteta u Banjoj Luci, predsjednik Evropskog defendologija centra Banja Luka i glavni i odgovorni urednik naučnih časopisa Defendologija i Sociološki diskurs

Teorija podkulture i kontrakulture – izazovi modernosti

U američkoj sociološkoj i kriminološkoj literaturi pedesetih godina dvadesetog vijeka, razvija se teorija podkulture i kontrakulture. Ona svoje proučavanje bazira na tradicionalnoj podjeli američke kulture na opštu kulturu koja je zajednička za cijelo društvo i posebnu kulturu, odnosno kultura raznih društvenih grupa, koje se javljaju kao posebni kulturni sistemi. Pojam podkulture se upotrebljava široko kao dio cjelina – opšte kulture. On se javlja najprije u američkoj literaturi poslije drugog svjetskog rata u radovima A. McClung Leea i Milton Gordona, zatim A. Cohena i mnogih drugih pisaca. Kasnije nastoje da prodube ovaj podkulturni koncept Wolfgang, Ferracuti, T. Morris i Downes, okupirajući se prvenstveno migracijom mladih u minidruštvima izvan zajednica. Inače, ovaj pojam se određuje u literaturi sa svojim specifičnim kulturnim crtama, za razliku od opšte kulture, koja je zajednička za cijelo društvo. To su, prije svega, kulture raznih društvenih grupa, koje se javljaju kao posebni kulturni sistemi, koje se mogu dijeliti na razne načine. Taj pojam se upotrebljava naročito prilikom tretiranja kriminaliteta i delinkvencije, prilikom analize raznih klasnih i regionalnih grupa, religijskih sektu, stilova profesije i drugih sličnih pojava. Tome pojmu se pridaje različito značenje, koje često varira u nijansama. Može se reći da je rijetko toliko diferentnih shvatanja o jednom pojmu, kao što je slučaj sa pojmom podkulture, koja se između sebe manje ili više razlikuju. Y. M. Yinger je formulisao iz preko stotinu i više izvora tri osnovna značenja pojma „podkulture“. Pri određivanju samog pojam podkulture postoje manje ili veće razlike. Međutim, najraširenije je shvatanje prema koje se pojam podkulture primjenjuje na uže grupe, koje su određene posebnim normativnim sistemima i imaju svoje moralne i društvene

vrijednosti, svoj način života, jezik, ishranu, religiju itd. Dakle, pojam podkulture označava normativni sistem onih užih grupa koje su se djelimično izdvojile iz društva i individualizovale kao poddruštva unutar šire zajednice. One mogu stajati prema opštoj kulturi u konfliktnom i nekonfliktnom odnosu. Primjer takve podkulture koja je u konfliktu sa opštom kulturom, jeste delinkventna potkultura za koju su karakteristične vlastite norme ponašanja i vlastiti sistem vrijednosti u kojem značajno mjesto zauzima kriminalno ponašanje. Pojavom takve delinkventne potkulture objašnjava se pojava delinkvencije i kriminalno ponašanje uopšte. Za to objašnjenje kriminalnog ponašanja bitno je shvatiti dvije stvari. Integraciju raznih uzrasta delinkvenata i integraciju opštepriznatih vrijednosti i onih vrijednosti koje odstupaju od normi, koje se smatraju nezakonitim vrijednostima, jer se delinkventna potkultura javlja najprije tamo gdje dolazi do povezivanja delinkvenata raznih starosnih grupa i do povezivanja prestupnog i neprestupnog svijeta. Ukoliko su te integracije čvršće i punije, utoliko su veći izgledi za vršenje kriminalnog ponašanja. Do kriminalnog ponašanja može doći ako postoji, prije svega, određeni sistem međusobnih odnosa koji služi za saopštavanje potrebnih znanja i vrijednosti, koje jedne starosne grupe prenose drugima. U tim odnosima odrasli kriminalci nastoje da uspostave tijesne veze sa mlađim licima, a ovi teže da postignu njihov status u delinkventnoj karijeri. Dolazeći u vezu sa starijim kriminalcima mladi delinkventni usvajaju vrijednosti, stiču navike za kriminalno ponašanje i dobijaju postepeno priznanje od njih. Oni tako ulaze u svijet kriminalaca izgrađujući svoju kriminalnu karijeru. To je stanovište teorije učenja kriminalnog ponašanja. S druge strane, da bi se ispunila jedna nezakonita uloga, ona mora imati podršku u neposrednoj sredini. Traži se povezivanje nosilaca opštepriznatih i kriminalnih vrijednosti. Kriminalci uspostavljaju odnose sa drugim licima, kao što su trgovci ukradene robe, starinari i razni drugi posrednici, koji sudjeluju u ostvarivanju njihovog kriminalnog ponašanja. Smatra se da prekupci predstavljaju „odlučujući elemenat u strukturi nezakonitih mogućnosti“, koji omogućava i povećava

inkriminisano ponašanje kriminalaca. Bez takve mreže odnosa sa zakonitim i poluzakonitim svijetom kriminalci ne bi mogli vršiti krivična djela. Tako se, s jedne strane, integriše djelatnost kriminalaca sa aktivnostima toga svijeta, a, s druge strane, proširuje mogućnost njihovog kriminalnog ponašanja. Tim integrisanjem opštepriznatih i nezakonitih vrijednosti delinkventa podkultura može da ispuni svoje kriminalne uloge, traži posebne uslove za svoje postojanje i razvijanje. Najpoznatija teorija koja svoje učenje bazira na pojavi delinkventne potkulture je teorija delinkvencije bandi, koju je razvio A. Kohen. Osnovni uzrok nastanka kriminalnih bandi i njihove kulture, prema Kohenu, jeste sukob vrijednosti i kulturnih obrazaca koje srednja klasa kao dominantna nameće i bezuspješni pokušaji radničke omladine da te modele usvoji iako im to ne omogućava njihov socijalni i materijalni status. Nemogućnost ostvarenja ovih ciljeva stvara stanje frustracije kod radničke omladine, koje rezultira odbacivanjem normativnog sistema srednje klase i udruživanjem sa drugim maloljetnicima koji imaju slične probleme. Na taj način nastaju maloljetničke bande koje odlikuje unutrašnja kohezija članova i agresivnost usmjerena prema izvoru frustracije, tj. srednjoj klasi i njenim vrijednostima i dobrima. Dakle, pojava potkulture, kao što su bande delinkvenata, javlja se kao posljedica klasne strukture američkog društva, odnosno kao grupno rješenje problema statusa usljed onemogućavanja uspjeha američkog sistema nižih klasa u svijetu, koji je pretežno sastavljen od vrijednosti i odlika srednjih klasa.

Za označavanje potkulture koja se nalazi u sukobu sa opštom kulturom, u literaturi se upotrebljava termin kontrakultura. Ovim terminom želi se istaći da je osnovna karakteristika te potkulture postojanje takvih kulturnih normi koje su dijametralno i suprotne opštepriznatim normama i vrijednostima. Iz ovoga prizilazi da se pod pojmom kontrakulture podrazumijeva normativni sistem jedne grupe koja se nalazi u sukobu sa širim društvom. Takva je npr. delinkventna banda sa svojim normama i standardima. Kontrakultura se javlja kao izraz sukoba

i razočarenja onih članova društva koji su u nemogućnosti da legalnim putem dostignu određene vrijednosti. Takva kontrakultura svojim normativnim sistemom opravdava nezakonito sticanje tih vrijednosti, zbog čega je prilikom analize delinkvencije kriminaliteta uopšte neophodno polaziti od tog normativnog elementa. Dakle, prema ovoj teoriji, normativni element igra značajnu ulogu u delinkventnom ponašanju.